

Bartók és a magyar költők

Ha számba vennénk: az elmúlt félszázad magyar költőire mely személyiségek voltak legnagyobb hatással, a két forradalmi újító, az egész magyar irodalomnak új aspektust nyitó *Ady Endre* és *József Attila* mellett egy zeneszerző, Bartók Béla nevét kell említeni.

Ady csak négy évvel volt idősebb Bartóknál. Személyes kapcsolat, barátság nem volt köztük, de a komponista Ady iránti lelkesedése nem csak abból derül ki, hogy öt versét már 1916-ban megzenésítette, abból is, hogy 1912-ben Ady-verseskötetet küld magyarul tudó román barátjának Bușitia Jánosnak Belényesre, felhíva figyelmét: ő a „legfiatalabb, de legjobban tisztelt költőnk Petőfi és Arany óta... azt mondja, hogy a magyaroknak, románoknak és szlávoknak ebben az országban egyesülniük kell, mert mindnyájan testvérek az elnyomatásban. Sohasem volt még költőnk, aki ilyen le mert volna írni”.

Lévéen, Ady, a Nyugat-nemzedék legfényesebb csillaga, érthető, hogy a rá figyelő nemzedék mutatis mutandis – benne, Bartókban fedezi föl az eszme, a kifejező erő, a magyarság sorsához való hűség, a lenyűgözően formátumos magatartás tovább vivőjét. „Hogy szerettük őt, hogy szerettük! – idézi visszaemlékezéseiben *Gyergyai Albert*. – Hogy rajongtunk érte akkor a húszas évek hangversenyein, benne láttuk Ady folytatóját, a Magyar Géniuszt. Es amikor szikár, törékeny alakja megjelent a dobogón puritánul, szerényen, csodálatosan formált koponyáján lazán ezüstös ritka hajával – tombolva, önfeledten ünnepeltük, főképpen a karzaton.”

Ilyen hangversenyélmény után, a szegedi első (1921. november 26-ai) Bartók-koncert élményéből íródott a Nyugat-nemzedék költőjének, *Juhász Gyulának* méltán első verse, a zeneszerzőről. Különös, hogy az elhangzott *Székelý-dalokból* Juhász ösztönösen az archaikus értéket, az etnikai kontinuitás mélységes crejét érzi meg:

És fölérez és fölzeng
az áhitatos ő, szent,
az ázsiai mély, nagy,
szilaj, bús, boldog méla,
pogány és büszke lélek,
a régi, régi éden,
a zenében!

Horthy Miklós, emlékiratában sokféle jogos vád ellen mentegetőzve, tartatlan dicsékszik, milyen virágzó zenei élet volt az általa kormányzott, két háború közti Magyarországon. Három ilyen zeneszerző: Bartók, *Kodály*, *Dobnányi!* Ám, ha működésüket, körülményeiket jobban megvizsgáljuk, kiderül, hogy inkább a kormányzó kulturális politika ellenében, mint segítségével hozták létre művüket. Bartók különösen rossz viszonyban volt a hi-

vatalos körökkel. „Hangversenyein – vallja be egyik tanítványa, *Hernádi Lajos* – a Zeneakadémia nagyterme sem telt meg teljesen. De miért is telt volna meg? Bartókot, a Horthy-rezsim hivatalos körei lenézték, vagy félbelondnak tartották, aki esőben, szélben a sáros falvakat rója fonográf-fal, kot-tapapírral, leül a parasztok asztalához, feljegyzi dalaikat – s mindezt a leg-csekélyebb haszon nélkül. Szerzeményeinek *bamis* hangjai pedig sértik az ő cigányzenéhez szokott fülüket... A közönség túlnyomó részt a jól szituált polgárság köréből került ki, legtöbbször – tisztelet a kivételnek – csak divatból, sznobságból járt hangversenyre... Előfordult persze olyan is, hogy az ügye-letes rendőr, az állam izlését képviselve, döngő léptekkel, tüntetően kiment a teremből, miközben Bartók zongorázott.”

Sajnos, a század nagy komponistájáról, a filmtechnika fejlődésével egy-idejűleg szégyenletesen kevés mozgókép maradt fenn. Filmkamerák helyett is költők érzékeny szeme, keze rajzolta bele alakját, habitusát az ellenséges levégőbe:

Vézna kis óriás. Tested meredő
szálkaként szúr a térbe fel
és körül sajgó gyulladást okoz.
Mint kivont pengét hordod magadat.

A *Kékszakállú herceg vára* és a *Fából faragott királyfi* szcenaristája, az ugyancsak Nyugat köréből való, de 1919 után emigrálni kényszerült *Balázs Béla* idézi meg ilyen expresszív képekben barátját. Már első sora is találó: „Arkangyalgyermek-arc, kérlelhetetlen.” A másik emigráns, az avantgarde irányzatok legtehetségesebb hazai honosítója az Ausztriából hazatért *Kassák Lajos*, valószínűleg Balázs versének ismerete nélkül, hasonló szélsőségek, feszültségek hordozójaként jeleníti meg a zeneszerzőt:

Olyan vékony, mint a halszálla,
olyan fehér mint egy lilium,
de ha leül a zongorához, sárkánnyá változik át.
Csőrömpöl, sír és néha ugat,
hogy elsötétül az ég s a házak falai leomlanak.

S vajon nem ugyanezt a sors és alkat diktálta ellentmondást fejezi ki *Vas István*, aki a harmincas évek ritka bécsi és budapesti szerepléseit látva, hallgatva fedezte föl magának Bartókot:

A dallam volt az egy ültömben is fölfogható,
Az összhang, a magától érthetődő, a tartás,
Amely csontomba szervült. A félszeg arisztokratizmus,
Ahogy Bécsben, a Hangversenyház nagytermének dobogóján
Meghajolt szögletesen
.....: Attila
És egy francia márki keveréke.

A történeti hűségnek tartozunk annyival, hogy e rendkívül találó megfigyelését *Vas István* csak jóval később, a hetvenes években vetette papírra. *Illyés Gyula* nevezetes Bartók-költeménye 1955 őszéről való. Volt-e valaki az Illyés–Vas István közti, a század első évtizedében született nemzedékből, aki a Génusz jelentőségét kortársaként is fölismerte? Igen volt, és éppen *József Attila*.

József Attila zeneszerző-, és a bartóki tanításra fogékony más művész-barátai révén (*Szervánszky Endre, Kornis Dezső*), mind közelebb-közelebb,

végül személyes kapcsolatban is került a Géniusszal, akit leveleiben egyedül szólított „Drága Mesterem”-nek. Baráti társaságban gyakran hallotta zongorázni *Bartókné Pásztor Dittát*. A *Medvetánc* című darabba annyira beleszeretett, hogy ilyen című verset is írt, s válogatott kötetének is ezt a címet adta 1934-ben. Közismert, hogy később tanulmányt készült írni *Bartók Béla disszonanciája* címen. A tervezett írás sajnos, a költő zaklatott utolsó időszakában nem készülhetett el, de vázlatában igen okos, máig elgondolkasztató tézisek olvashatók. Például: „Csak disszonancia által lehetséges alkotás. A konzonancia nem egyéb, mint megértett disszonancia”. Vagy: „Egyes zeneszerzők Bachból próbálják megérteni Bartókot. Ez lehetetlenség. Bach olyan, mint a szokás. Ha valaki szokásból tesz valamit, a szokásnak az értelmét csak úgy foghatja föl, ha eredeti helyzetet fog fel és old meg. Tehát Bartókból érthető meg a Bach és nem fordítva.”

József Attila azok sorában is az első, akiket a *Cantata profana* versre inspirált. Igaz, nem a mű zenéje, melynek késői magyar bemutatóját – 1930-as születéséhez képest 1936-ban, a Vigadóban, valószínűleg hallhatta a költő. A Bartók-választotta román népköltésből való kolindaszövegek fordítását pedig ismerhette kinyomtatásuk pillanatában. Saját kutatásaimról lévén szó, engedjék meg, hogy a „Futtam, mint a szarvasok...” kezdetű, *Bánat* című József Attila versnél egy kicsit tovább időzzünk.

Bartók, akit eredetileg a román, szlovák, magyar balladákra tervezett kantata-triptichon gondolata foglalkoztatta (aki *László Ferenc* kolozsvári zene-tudós kutatásai szerint először román szövegre komponálta meg művét), előzetesen *Erdélyi Józsefet* kérte föl a Maros-Torda megyében, még 1914-ben lelt pogány „Karácsonyi ének”, a szarvasokká vált fiúk misztériumának versbe fordítására. (A *Szarvasokká vált fiúk* című Erdélyi József költemény megjelent a *Nyugat* 1930-as első számában.)

Erdélyi írásos nyilatkozatban vallotta a megbízás történetéről, magam személyesen beszéltem vele róla. Negyvenöt év után sem értette, Bartók mért nem az ő változatát alkalmazta, mért a sajátját. Magyarázat: ha a román szövegre írt kompozíció készen volt már, a zenéhez alkalmazandó prozódiaát igazából csak a szerző alakíthatta ki. De egyébként is, másféle szarvasokat akart, mint amilyenekkel Erdélyi szolgált. Aki az 1930-as, *Nyugatban* megjelent fordítást összeveti az 1940-es gyűjteményes kötetben (az *Emlékben*) közzétett *Szarvasokká vált fiúkkal*, észreveheti, hogy néhány fontos részletet később maga a költő is Bartók keményebb, drámaibb fessességű szövegéhez igazított. (Az „izzé-porrá zúzódás” motívuma például eredetileg nem szerepelt Erdélyinél, ezt tíz év után Bartóktól vette át.)

Tudva, hogy József Attila milyen nagy becsben tartotta, mesterének tekintette Bartókot, ez a közvetett vonatkozás is erősítő érv kettejük kapcsolatához. Tény, hogy Bartók ujjmutatása nélkül ez a *Bánat* című vers nem íródott volna. Hangulati bizonyítékként erre vall az is, hogy 1930 októberében, az *Erdélyi Helikonban* jelent meg először a következő alcímmel. *Arról, hogy belőlem, aki szarvas voltam, farkas lesz.*

A megoldandó rejtély azonban mélyebben van: mitől olyan borzongatóan, lefegyverzően tökéletes ez a költemény? Merthogy bár minden szó, minden hangzó mozdíthatatlanul a helyén van benne, az átváltozás belőlük áradó kísérteties bizonytalanságát, a kompozíció zenei fordulatait szinte bőrünkig biszergetően érezzük?

Futtam, mint a szarvasok,
lány bánat a szememben.
Famardosó farkasok
Úznek vala szívemben.

Agancsom rég elhagyám,
törötten ing az ágon.
Szarvas voltam hajdanán,
farkas leszek, azt bánom.

Farkas leszek, takaros.
Varázs-üttön megálllok,
ordas társam mind habos;
mosolyogni próbálok.

S őszi szóra fülelek.
Hunyom szemem álomra.
setét eperlevelek
hullanak a vállamra.

Miként lehet tizenhat sorban ennyi balladai feszültséget sűríteni? Igaz, már a *Tiszta szívvelben* is tapasztalhattunk hasonlót. A négyszakaszos, páros, vagy keresztrimes formákban József Attila nem egyszer éri el képnek, hangzásnak ezt az arányos, pontos, drámai vágásokkal osztott-kötött, élesen sarkított konstrukcióját. De itt a felfokozott lírai erőt szinte kézzel foghatjuk eleitől végig.

Readkívül szerencsés az indító szó, a vers archaikus tónusát megadó *futtam* igealak. Túlzó stilizálás nélkül csatlakozik hozzá az *elbagyám*, s az itt módhatározóvá avatott melléknévi igenév, a *varázs-üttön*. Az erdélyi népköltést idézik ezek a szavak, ám nem koptak ki teljesen a hazai népnyelvből sem. Saját dél-somogyi születésű apámtól is nem egyszer hallottam ilyen kifejezést: „megüttem a kezemet”. Ami igazán archaikus a versben, az a régmúlt igeidő használata, a XVI. századi versemlekeinkig visszaható *üznek vala*.

A *futtam* intonációs jelentőségét abból is meg tudjuk ítélni, ha hozzá-mérjük, mennyire más, erőtlenebb kezdés lett volna a „futottam”. A *futtam*-ban így a kifulladásig rugaszkodó lendület is benne van, a riadt vágásra készítő trochaikus impulzus, mely végig megy mind a tizenhat soron. A harmadik sorban az üzőtség külön nyomatékot kap az alliterációtól, mert-hogy: „*famardosó farkasok*” üzik a szarvast, méghozzá nem csak formálisan, de egész valóját megrendítően, hiszen megszemélyesítője így fogalmaz: „üznek vala szívemben”. (Itt jegyzendő meg, hogy a *lány*, József Attila egyik karakterisztikus jelzője, mindig többet jelent köznyelvi értelménél. Szinte egész – gyöngédségre, benső elmélyülésre képes – költői lényét beleviszi olykor ebbe a jelzőbe. Gondoljunk csak az *Elégia* önmegszólító sorára: „Te kemény lélek, te lány képzelet!”)

A második szakasz már lemezteleníti az allegóriát, kimondja az egzisztenciális kényszerhelyzet lényegét:

Szarvas voltam hajdanán,
farkas leszek, azt bánom.

A költemény fordulópontja azonban a klasszikus szerkesztési szabályok szerint csak a harmadik szakaszban következik. Ide gondolatritmus emeli át az előző sorok megmerevedő indulatát:

Farkas leszek, takaros.
Varázs-üttön megállok.

A *Cantata profanában*, a kilenc fiú szarvassá változása folyamatos, misztikus átmenet, de amikor az apa szembesül a történekekkel, a „varázs-üttön” megállás ott is elkövetkezik. Ám a fiúk, immár átesvén a metamorfózison, nem „mosolyogni próbálnak”, hanem irgalmatlanul észretérítik apjukat: ők nem fordulhatnak vissza többé.

József Attila szarvasa egyedül van a változni kényszerítő „ordas társak” között. Atminősülése fájdalomtalanabb lenne, ha nem szólt volna el magát már elébb:

farkas leszek, azt bánom.

A zárószakasz nem hagy kétséget affelől, hogy ő a kikerülhetetlen sorszerű változásban is őrzi tovább korábbi önmagát. „Ünőszóra fülelek” – mondja a magyar nyelv egyik legszebb hangalakját idézve, szinte az idegek alvás közben is tovább érzékelő, éber feszültségét szuggerálva a három kezdőszótag magas-mély magánhangzós oda-vissza játékába.

A kortárs irodalomtörténet káderbizottságai egyidőben lelki-furdalás nélkül sajnálták le *Mikszáthot*, *Móriczot*, *Adyt*, *Krúdyt*, és másokat, amiért nem tudtak radikálisabban elszakadni előző létformák bennük tovább ható vonzaskörétől. Vajon mit kezdenének a szarvasból farkassá változó költő fájdalommal? Emberileg vajon nem abban rejlik-e nagysága, hogy farkassá kényszerülve is tovább őrzi szarvasmivoltát, hogy nem igéri meg hangzatos, egyértelmű kijelentéssel: ébredés után semmi sem marad benne az üzött vadból?

Egyébként a végső elszámoltatással a teoretikus elemzés épp úgy csődöt vall, mint a legkorszerűbb stilisztikai ízekre boncolás.

...ünőszóra fülelek.
Hunyom szemem álomra
setét eperlevelek
hullanak a vállamra.

Mondható-e az előzmények utáni zárószakaszra, hogy a lírai hős nem tisztázza benne önmagát, szituációját akár társadalmi értelemben is? Egyáltalán, homály-e az, amit a költészet logikáját doktriner módon megítélők homálynak hisznek? Másrészt meg tudom-e magyarázni a magán-, és mássalhangzók latolgtatásával, mért oly fantasztikusan szép a két utolsó sor? Az eperlevelek négy „e” betűje előtt vajon mért használ a szerző a megelőző jelzőben is „e” hangot az „ö” helyett?

Tóth Árpád következetesen *setét*-nek mondja a *sötétet*. József Attila csak egyszer-egyszer él a variáns lehetőségével. Honnét tudta mégis bizonyosan, hogy itt a *setét eperlevelek* az egyetlen valódi megoldás – honnét, hogy a *hullanak a vállamra* négy „l” hangzója látványnak, zenének, rejtelemnek, a

költemény egész kihangzásának ilyen lelki mélységet, ekkora távlatot képes adni? Valami olyan titok ez, mely közös a zeneszerzőkben és költőkben.

Bartók szellemi öröksége csak 1945 után válhatott igazi közkinccsé Magyarországon.

Halálakor, 1945 őszén többen is írtak róla verset. Legjelentékenyebb közülük *Rónay György*. Sajátosképpen ő is a Cantata profanát – de immár a zenéjét – idézve jeleníti meg a műve után eltűnő varázslót:

Ó, távozom én...

... fut előlem az égen a szarvas, agancsán
gyertya lobog, színe hó, hullámszik a messzi Meóthisz,
üstdobok éneke döng, és elnyel a mennyei Dzsungel.

A költemény intonációjának daktilikus, vágózó sorai arra engednek következtetni, hogy Rónay az általuk megidézett Cantata-beli vadászfugával zenei élményként is találkozott.

1948 őszén, a Bartóknak szentelt első háromhetes fesztiválon valamennyi fontos, addig itthon ismeretlen művét is, előadták Budapesten. Bárha semmi zenei előképzettséggel sem rendelkeztem, oly' nagy hatással volt rám a komponista akkor birtokba vett életműve, hogy hosszú versben próbáltam vallani róla. Ez a húszéves koromban publikált költemény volt költőnemzedékem első demonstrációja Bartók mellett. Utólag belátom, szinte lehetetlen feladatra vállalkoztam: szavakkal igyekeztem fölidézni a csak zenével elmondhatót, de 1948-49-ben, tán a hidegháború előérzete miatt is, csak a líra hőfoka volt alkalmas közvetítő, hogy azokhoz is eljuttassam a megértett üzenetet, akik még nem fogékonyak rá:

Úgy éledt meg a *Cantata profana*
akárha mozgó horizont szakad ki
kődök nyügeből. Eleinte csak
a kórus széles zúgását figyeltem,
aztán amikor szarvasokká lettek
a kilenc szép szál fiúk, valahogy
körülölelt a titokzatos erdő,
az eltévedtek bűvös szabadsága,
csend illata, zizegő friss vizek.

Am hirtelen a csörtető vadász, a
rohanó hajsza! Kürtök! Jaj szegény
szarvasok! Jaj apátok! Jaj hol a
levegő! Torkunk elszorul. Nyomasztó
hegyekről körbe csapkod vissza ránk a
lárma. Kábultan ültünk. Végül őt,
Bartókot láttuk újra, – mint a szarvas
fölemelt ajka, – hirdette a hűvös
forrás kristályos tisztaságát.

A Divertimentóban volt egy
tántorgó, szinte túlvilágról
sziszegő vonórész, olyan mint,
valami dermesztő, de inkább

mindentudó üzenet. Abból
értettem meg valóban, hogy csak
az halhatatlan, aki fél, de
ki félelmét is biztatásul
hagyja reánk, a rokonokra.

Az ötvenes évek elején sokféle vád, gyanú és lesajnálás érte ezt a költeményt, különösen idézett zárósorait (formalista, pesszimista, dekadens). E hátrányos visszaigazolás persze nemcsak egy ifjú költő kényszerű elhallgatása miatt érdemel említést, hanem amiért jelzi már a jól-rosszul leplezett diszkreditálást, melyben a bartóki örökség a fordulat éve után részesült. Ez volt az az időszak, amikor a hetvenéves zeneszerző születésnapját egyetlen hivatalos zenei folyóiratunk mindössze tizenhárom szavas lapalji jegyzetben „ünnepelte”. Szerencsére, hat évvel később – a már hangversenysorozaton újra játszott kompozíciókkal egyidejűleg – megjelent *Illyés Gyula* nagyhatású *Bartók*-verse, mely szenvedélyes-rapszodikus fogadalomtételként foglalta szavakba a *kimondás* által feloldott egyéni, közösségi szenvedés művészi, erkölcsi értékét:

Van-e remény még emberi fajunkban? –
ha ez a gond s némán küzd már az ész
te szólalj
szigorú, szilaj „agresszív” zenész,
hogy mégis okunk van
remélni s élni!

Te megbecsülsz azzal, hogy fölfeded
mi neked fölfedtett,
a jót, a rosszat, az erényt, a bűnt –
te bennünket növesztel, azzal,
hogy mint egyenlőkkel beszélsz velünk.
Ez – ez vigasztal!
Beh más beszéd ez!
Emberi, nem hamis!
A joggal erőt ad a legzordabbhoz is:
a kétségbeeséshez.

Ugyancsak 1955 őszén jelent meg *Juhász Ferenc* csaknem négyszáz soros költői parafrázisa a *Cantata profana* Bartók-írta szövegére. A költemény (melyről egyebek közt a híres angolszász költő, *W. H. Auden* igen nagy véleményvel volt s mindennek máig része lehet Juhász nemzetközi rangjában) voltaképpen a szarvassá változott fiú visszájára fordított, mai értelemben *profán* változata. A fiú immár a civilizáció modern vadonából nem tud visszatérni. A hívó, virrasztó, várakozó anyjának nem mondhat egyebet:

Csak meghalni megyek, meghalni oda vissza,
meghalni megyek,
csak meghalni megyek édesanyám:
kiteríthetsz majd a szülő-házban,
eres kezeiddel megmoshatod testem,
mirigyem szemhéjam lezárhatod csókkal.
S majd ha húsom bomlik széjjel,
bűzben és virágban rothad testem,
akkor leszek véred ivó magzat,

akkor leszek a kisfiad újra,
mert az csak neked fáj édesanyám,
jaj, csak neked fáj édesanyám.

A Cantata profanán kívül a *Concerto* a másik Bartók-mű, mely több költőnk művében visszhangra talált. Attételezen, a folklór-mítosz dimenzióit talán kelleténél is több síkváltással köréje feszítve, de a *Concerto Elégia* tetele munkálkodik *Szilágyi Domokos Bartók Amerikában* című költeményének dramaturgiájában is.

Milyen széles az Óceán
annak, ki hazagondol –

.....
Hova vetemedtél
hova vetemedtél
szívárvány havasárol
szívárvány havasárol
tűzre te vettettél
hamuvá vedlettél

.....
Jaj istenem a világ
kinek szoros kinck tág
jaj de szoros a világ
csontig hatol velőt vág
hogy kitágul a világ
ha egyszer jobb jövőt lát.

.....
Kőrösfői lányok
mármarosi románok
sátron sívó arabok
kunyhón tengő törökök
hogy a nóta régi
s hogy mindig új: így örök –
egy nyelven szól az mind,
magyarul, románul,
s ki más értené, ha
nem Bartók tanár úr?!

A zárótétel népek körtáncából kiemelkedő fájdalmas-bizakodó apoteózisát halljuk *Orbán Ottó* Szilágyinál korábbi verséből:

mert nyár lesz és ítélet és a torkok
láza előmlik a tág völgyeken
s akit a némaság földig lerombolt,
nem lehet mentséget majd semmiben.
Hatalmam s haláлом évszaka! Boldog
hegyomlás, hogy megélhetem!

Jánosy István, a már néven nevezett *Concerto* című, 1955-ös versében a negyedik tétel a megszakított intermezzó, falsból érzelmessé váló vallomását fordítja le szavakra:

Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország.
szeretlek, mégha te nem is szeretsz!
Testem: a milliók – egyszerű néped!

A lelkem hangja a te népdalod.
Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország:
úgy énekelem, hogy belehalok!

A kortárs magyar költőket mindmáig táplálják a Bartók művészetéből, jel-
leme sugárzásából kapott inspirációk. Ennek kézzelfogható bizonyítéka a cen-
tenáriumra kiadott antológia is, melyben 85 költő 107 Bartók-vonatkozású
verse olvasható.

De még ez a *Szakolczay Lajos* összeállította *A szarvassá változott fiú* sem
tartalmaz minden Bartókhoz írott költeményt. A szaporodó tiszteletadások,
az új nemzedékek hűségesküi közül – melyek néhányra, valljuk be, nem több
az elődök szokásjogához csatlakozásnál, a jelvénykitűzés gesztusánál – hadd
említsen inkább egy idősebb költőtársunk vallomását. Az antológia szerkesz-
tője őt, *Csák Gézát* nem találta meg. Írásai csak vidéki folyóiratokban ol-
vashatók, önálló kötetet sem publikált. Márpedig az ő 1954-ben íródott
Síratója éppen azért érdemel különös figyelmet, mert azok közé a ritka ver-
sek közé tartozik, mely a Géniusz zenei temperamentumának elementáris ere-
jét tudja szavakkal megragadni:

Belevág negyven hegedű keserves
húrjaival, fénytelen szilajon.
Megnyílik rád belőlük a vadon
lelke Retyeczáttól Belényesig.
Szél fúj, esik a bánat legszívében
vitorlaként lobogsz zordon lehében.

Az elmúlt évtizedek legnagyobb igényű esszéistája, *Németh László*, e kor-
szak költészetét vizsgálva, nem ok nélkül talált rá a *bartóki szintézis*, a
Bartók-modell fogalmára, értve czalatt a 19. századi hagyomány, a modern
Nyugat- és Kelet-Európa együttes vállalását. E bartóki program továbbmun-
káló, nyugtalanító hatását szépen bizonyítja a vállalt eszmei célkitűzést
leginkább megvalósító nemzedéktársam, *Nagy László* emlékverse, ki az ün-
neplőkhöz éppen a megélt kudarcok jogán fordul ilyen intellemmel:

Ünnep nem elég, hogy megtartsa őt,
az irgalmatlan tiszta szeretőt –

A költemény zárószorai minden patetikus esküncél szebben, szívből fakadó-
ban fejezik ki a Bartók-tradíció iránti eleven hűségét:

Ó, hány remek mén dühe benne!
Diadala mégis a fegyelme,
nem csitul mégse, virrasztani hív –

Lüktet éjszakámba tündöklete –
Aranyalmák dérvert Árgilusa, te,
mikor nyughatsz meg végleg a szívemben!